

contra regulam; sed bene potest ex commissione praelati, vel etiam declarare aliquando jejunium vel aliud præceptum non obligare. Circa vota autem monialium ratione potestatis dominativæ ob votum obedientiæ (ut valent parentes in filios) potest irritare earum vota particularia, etsi cum ejus consensu emissa. Sed vota novitiarum potest tantum suspendere, si professioni officiant; nisi novitiæ illa emiserint, cum erant sub potestate parentum: tunc superiorissa cum succedat in eadem potestatem, potest illa vota irritare¹.

537. b) Episcopus singulis annis tenetur visitare monasteria monialium sibi subjecta per se, vel per vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediate subjecta etiam ab Episcopo sunt visitanda, sed apostolica auctoritate. Exempta vero visitantur a praelato Ordinis; attamen quoad clausuram adhuc ab Episcopo debent visitari, uti ab apostolica Sede delegato: hinc claustra intrat (cum ecclesiasticis tamen piis), januas, crates, rotulos, hortum, murorum septa, cellulas, lecta et alia ad clausuram spectantia perlustrans². In visitatione tamen totali omnia perlustrat, et comprehendit quæ ad monasterii bonum sive spirituale sive temporale conducunt. Moniales tenentur visitatori interroganti veritatem aperire circa observantias regulæ, etsi transgressionem sint leves, quia ordinarie ab istis incipit tota relaxatio. Excusant tamen a tali manifestatione, si crimen sit emendatum, vel omnino occultum, vel certo constet praelatum nullum remedium habiturum; si manifestatio vergat in damnum proprium; vel crimen sit cognitum sub secreto naturali, modo non sit causa communis damni.

538. c) Puellæ, educationis causa, admitti valent in monialium conventibus, modo eis destinetur locus separatus, ipsæ clausuram observent, et habeatur licentia S. C. Episcoporum (nisi agatur de illis monasteriis quæ ideo instituta sunt); item modo recipiantur de consensu superioris et monialium per secreta suffragia, et non sint supra numerum designatum, et 7 annum expleverint, et 25 non compleverint. Ex variis decretis dici potest, hujusmodi puellas, quandiu in monasterio, non esse subjectas parochi, nisi quoad matrimonium et sepulturam³.

¹ V. Tamburini, *De jure Abbatissarum*. — Ferraris, *Biblioth.*, vº Abbatissa.

² Ex Clement. *Attendentes* de statu monach. — V. Gavantus, *Tractatus de visitatione*. — Bouix, Pellizarius, De Alexandris, Ferraris, vº *Monialis*. — Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 54 et 247.

³ Bouix, part. IV, c. vi, addit: « Etiam in conventibus non exemptis et ubi moniales vota solemnia non habent nec Papali clausura subjacent, obtinet generaliter praxis ab Ordinariis firmata, ut viaticum et extrema unctio dictis puellis ministretur a capellano seu confessario conventus. Nec dubium id posse Episcopum; non secus ac in hospitalibus ipse constituere potest capellanum, qui sit quasi parochus. »

539. d) Quoad Congregationes virorum, quæ carent essentia status religiosi ob deficientiam votorum solemnium, si hæ sint ab Episcopo tantum adprobatae, patet penes eundem remanere totam facultatem circa illas. Si vero habeant Pontificiam adprobationem, tum norma esse posset Constitutio Benedicti XIV, 21 jan. 1758, *Emanavit*, data pro Oratorianis; ubi decisum quod talis Congregatio est Episcopo subjecta in modo, in forma, excepto ejus instituto. At interiores œconomix non subduntur ei, neque electiones, admissiones, expulsiones presbyterorum⁴.

540. e) Jure canonico prohibetur novas inducere religiones sine Pontificis auctoritate, quæ quidem agendo de monialibus præscribit tum vota solemnia, tum clausuram⁵. Verum hodie consuetudine inductum est, ut novæ de sola Episcopi licentia erigantur, etiam cum votis simplicibus et sine clausura. Sedes Apostolica eas expresse et solemniter non approbat quidem; attamen et illas plurimi facit, et ipsis favet et etiam earum regulas aliquando confirmat (EE).

DISPUTATIO SECUNDA

DE OBLIGATIONIBUS IN SOCIETATE CIVILI

541. Homo in civili societate constitutus, vel aliquo munere publico insignitus est ad publicum bonum, vel vitam agit privatam. Ex duplici hac conditione duplex obligationum species in societate civili: aliæ, quæ hominem ligant publico munere in ipsa donatum, et obligationes publicas nuncupamus; aliæ quæ ligant eum in vita privata, easque appellamus obligationes privatas.

Obligationes publicæ exhibent: 1. obligationes Principum et Subditorum; 2. obligationes personarum ad Forum spectantium, quæ publicam justitiæ administrationem habent; obligationes Medicorum, Chirurgorum et Pharmacopolarum, qui munia exercent publicum bonum proxime afficientia. — Item obligationes privatas in tres species dividimus, cum tres sint species privatarum societatum: est *paterna* quæ

⁴ V. Bouix, pars V^a, appendices.

⁵ Lateranense Concil., anno 1273; Extravag. *S. Romana*. — *Analecta juris Pontificii*, t. V: *Traité des congrégations séculières*, ubi plurima. — Bouix, *De jure Regularium*, part. II, c. II.

exhibet obligationes parentum ac filiorum; cum verò tutores ac magistri habeantur uti patres respectu minorum ac discipulorum, ideo istorum obligationes huc revocamus, *Conjugalis*, quæ exhibet obligationes mariti et uxoris. *Herilis*, quæ tandem exhibet obligationes dominorum ac famulorum.

CAPUT PRIMUM

DE OBLIGATIONIBUS PUBLICIS

Art. I. — De obligationibus Principum et Subditorum.

542. Q. Quænam sunt Principis obligationes ac subditorum?

R. ad 1. : Obligationes Principis præcipuas hi versus habent :

*Felicem, tutam, moratam tibi perfee gentem,
Sponsæ adsis Christi, dignos arcesse ministros.*

1. Publicæ felicitati prospiciat mediis justis et opportunis; ideo enim summa rerum potitur. Ex hoc capite graviter peccaret, si rei publicæ imperitos præficeret; si subditos plus æquo gravaret, etc.

2. Subditos ab hostibus, et ab injustis vexatoribus omnimode tueatur; quia bonus Princeps esse debet veluti pater vigilantissimus respectu totius populi sui; ideo enim constitutus est Rex.

3. Bonum exemplum quoad mores ac Religionem subditis præbeat; experientia constat subditos ad imitandum Regem in iis præsertim, quæ favent cupiditatibus, maxime ferri. Ex quo vulgare illud : *Regis ad exemplum totus componitur orbis*¹.

4. Quod omnium caput est, Catholicæ Ecclesiæ potenti pa-

¹ V. Ventura, *Il potere politico cristiano*, disc. vi: esempi de' grandi. — Torricelli, *Dissertazioni*, ecc., vol. VIII, diss. iv. — Mondo, *Il principe perfetto*. — Liguori, *Mezzi per indurre i sudditi ad essere obbedienti a Dio*.

trocinio suo adsit, et omnia tam spiritualia, quam temporalia ejus jura tueatur : *Non enim sine causa* (Princeps) *gladium portat; Dei enim minister est*¹. Hinc Tridentinum : *Sæculares principes Deus sanctæ fidei ecclesiæque protectores esse voluit*². Neque, posthabita Religione, prosperabitur regnum; nam historia nos docet, *ex depressa sæpius sacrorum Antistitum auctoritate, et ex crescente in dies multorum contumacia in divinis et ecclesiasticis præceptis impune violandis, factum fuisse, ut minueretur pariter populi obsequium erga civilem potestatem*³. Sane : qui Deo malus est, cui bonus? Ipse Tullius aiebat : *Omnia Religione moventur*⁴.

5. Tandem suos sibi ministros et consiliarios eligat, qui tum scientia, tum pietate præsent : *Consilium impiorum longe sit ab eo*⁵ : *Quis enim, ait D. Ambrosius, in cæno fontem requirat? quis de turbida aqua potum petat? Itaque ubi luxuria, ubi intemperantia, ubi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet?... An eum idoneum putabo, qui mihi det consilium, quod non dedit sibi? et mihi eum vacare credam, qui sibi non vacat*⁶ : Experientia teste, mala consilia et Reges et regna pervertunt (FF).

543. R. ad 2. : Obligationes subditorum sunt præcipuæ : — 1. ut Principibus eorumque repræsentantibus exhibeant tum honorem juxta illud : *Deum time, Regem honorate*⁷; tum obedientiam : nullum sane in Principibus esse potest jus imperandi, quin etiam sit in subditis obligatio obediendi; — 2. ut fidelitatem erga eosdem servent; si enim Principes tenentur subditos tueri, æquitas exigit, ut subditi fideles se eisdem exhibeant; — 3. ut justa tributa persolvant : quia hæc Regibus necessaria sunt, ut valeant Magistratus instituire, milites alere et alia præstare ad publicam utilitatem⁸. Hinc versus :

Regibus obsequere, esto fidelis, solve tributa.

¹ Rom. XIII. — ² Sess. XXV, c. XX.

³ Pius IX, *Encyclica* 1849. — V. Caput vi *Sapientiæ*.

⁴ In Verr. — V. Balmes, *le Protestantisme comparé au Catholicisme*, c. LXVIII. — ⁵ Job. XXI. Et Prov. XI : *Salus autem, ubi multa consilia*.

⁶ *De Offic.*, l. II. — ⁷ I Petr. II.

⁸ V. Liguori, *Opuscul. La fedeltà de' vassalli verso Dio li rende fedeli*.

Art. II. — De personis ad Forum spectantibus.**§ I. — De obligationibus Accusatoris et Rei, Judicis et Testis.****544. Q. 1. Quisnam accusare in judicio tenetur?**

R. Accusator dicitur qui crimen superiori uti judici defert, ut reus puniatur, cum obligatione probandi delictum. Accusatio differt tum a denuntiatione *juridica*, quæ est delatio vel etiam verbalis tantum facta superiori uti judici, et absque obligatione delictum probandi; quam a delatione *evangelica* sive paterna, quæ fit superiori uti patri, nempe ad rei emendationem simpliciter. E contrario, accusatio non nisi in scriptis fieri potest et cum onere allegatum probandi, et eandem pœnam subeundi, ad quam damnatus fuisset accusatus, si forsitan reus non esset inventus. Hoc tamen abiit in desuetudinem, unde hodie denuntiatione *juridica* et accusatio promiscue sumitur, ac definitur *delatio criminis apud superiorem tanquam judicem*, quocumque tandem modo fiat.

Hoc posito, dicimus, tenentur accusare vel denuntiare delinquentem: 1. fiscales, custodes agrorum et alii qui a Republica, vel a dominis ideo stipendium accipiunt, ideo ex justitia; qui porro si negligent, tenentur compensare damna ex eorum negligentia Republicæ vel dominis obvenientia; 2. quilibet privatus, quando agitur de communi et gravi damno vitando, et crimen potest dignosci; unusquisque enim uti pars communitatis tenetur ex charitate illius bonum pro viribus tueri, etiam cum suo damno.

Diximus: 1. quando agitur *de communi et gravi damno*, ut est hæresis, conspiratio contra regni tranquillitatem, monetarum falsificatio, latrocinium per publicas vias, confessorii sollicitatio, etc. Ceterum hæc obligatio per se urget, etiamsi agatur de avertendo damnum grave ab aliquo innocente juxta illud: *Libera eum qui injuria patitur de manu superbi*¹. In praxi tamen accusare raro tenemur, si res sit

anche al loro Principe. — Gualco, *L'Autorita sovrana*. Genova, 1840. — De Tributis erit Tract. *De restitutione*.

¹ Eccles. iv. — V. Ferraris, *Biblioth.*, v^{is} Accusare, Accusator, Accusatus.

de damno privato; tum quia accusatio sine gravi incommodo esse non potest; tum quia alioquin tribunalia essent plena accusatoribus cum Republicæ perturbatione. Diximus 2. quando *et crimen potest dignosci*: esto quod si crimen probari certo nequeat, non fiat locus accusationi propriæ dictæ; at tunc potest fieri denuntiatio, ut ita superior monitus invigilet; melius enim est impedire, ne damnum inferatur, quam jam lato providere, hodie maxime, cum satis sit simpliciter denuntiare.

545. An (quæres) sit præmittenda fraterna monitio judiciali denuntiationi? Si delictum est publicum, quia de eo adest infamia vel notorietas, tunc nulla præmittenda correctio; *quia tunc non est tantum adhibendum remedium ei qui peccavit; sed etiam aliis in quorum notitiam (crimen) devenit*¹. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, correctio est ex charitate præmittenda, casu quo speretur fructus; tunc enim et famæ proximi et bono publico satis providetur. Advertunt tamen quod si nihilominus quis illum accusat, non ideo peccat contra justitiam, quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri (GG).

546. An (quæres) licite possit Clericus accusare coram Judice laico malefactores? — Cum Dei ministros non oporteat litigare, ideo generatim a jure Canonico prohibentur Clerici ac Religiosi accusare². Excipiunt tamen si accusent reum ad hoc, ut proprium damnum præcaveant, vel ut sibi resarciatur; tunc potest Clericus ac Religiosus malefactorem accusare etiam coram Judice laico. Hinc Bonifacius VIII: *Si Prælati, aut Clerici propter metum hujusmodi (quia judex ad pœnam sanguinis posset procedere) de suis malefactoribus taliter conqueri non auderent, daretur plerisque materia trucidandi eosdem, et ipsorum bona libere deprædandi*. Quod licet non solum in causa propria, sed etiam propriæ Ecclesiæ, vel cognatorum ad quartum gradum, vel etiam domesticorum³.

¹ D. Thomas, 2, 2, q. 33, a. 7. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 237, etc. De denuntiatione evangelica erit ubi *de correctione fraterna*.

² Can. *Sicut*, causæ 2, q. 7. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VII, n. 468.

³ C. *Prælati in hom.*, in 6. Non incurritur irregularitas, si protestatio fiat post accusationem, tamen ante sententiam; item valet si ficta sit posita, nam lex non respicit animum interius sed factum externum. Ita Concina, Filliucius, Suarez, etc.

Debet tamen Clericus et Religiosus ad vitandum irregularitatis periculum præmittere coram Judice protestationem, se non agere ad vindictam, neque ad pœnam sanguinis; bene vero ad solum sui, vel suorum defensionem et justitiæ triumphum. Quæ protestatio si omittitur, etsi per oblivionem inculpabilem, adhuc irregularitas incurritur; quia obliuio excusat a culpa, non ab hac irregularitate, quæ inducta est lenitatis causa.

547. Q. 2. *An reus Judici interroganti teneatur crimen confiteri?*

R. Reus in civilibus a re, quæ petitur; in criminalibus, qui crimen admisit, appellatur. Porro reus judici legitime et juridice interroganti tenetur utique sub mortali respondere veritatem candide aperiendo et etiam socios sui criminis revelando. Judex enim habet jus veritatem hanc a reo petendi: ergo repugnat esse simul in reo jus eam negandi. Hinc Benedictus XIV Const. *Paterna charitas* anno 1749 docet negandam esse absolutionem reis renuentibus; cum multum ac semper pertineat ad commune bonum, ut rei dignoscantur ac puniantur: et maxime si pœna, quæ timetur, sit ecclesiastica; quia hæc est medicinalis. Quod quidem probabilius locum habet, etsi reus fatendo veritatem periculum mortis incurrat; est enim de ordine publico, ut veritas aperiatur superioribus qui interrogant secundum ordinem juris¹.

Diximus 1. *judici legitime et juridice interroganti*; secus ex D. Thoma, *non tenetur ei accusatus respondere; sed potest vel appellatione, vel aliter licite subterfugere; mendacium tamen dicere non licet*². Judex enim non habet auctoritatem, nisi quando et legitime et juridice interrogat. Sic non inter-

¹ Attamen satis probabiliter non pauci negant teneri reum sub mortali suum crimen revelare casu quo damnandus foret ad mortem, aut ad triremes, ad carcerem perpetuum vel ad amissionem omnium honorum vel totius famæ et honoris; si aliunde sit spes evadendi et nullum grave damnum reipublicæ timeatur: quia inhumanum videtur, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad pœnam gravissimam, cum nullum damnum communitati ex sua reticentia. Quidquid sit, omnes tamen conveniunt, uti par est, quod si reus sit in bona fide, et difficile inducatur ad crimen fatendum, Confessarius eum relinquere debet in sua bona fide ad vitandum formale peccatum. — Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 274.

² 2, q. 69, a. 1. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 197. — Ferraris, *Biblioth.*, v. Reus.

rogaret *legitime*, si pro eo casu non sit a principe deputatus; non interrogaret *juridice*, si aliqua semiplena probatio non præcesserit, neque extet infamia, aut aliud manifestum criminis indicium, quod loco sit accusationis virtualis. Imo si agatur de re gravi, et rationabiliter reus dubitet, an interrogetur legitime ac juridice, non tenetur respondere, ut absolute docent Layman, Lessius, Lugo, Navarrus, Salamancaenses, Sanchez alique; quia ipse possidet vitam et famam suam: ac proinde jus habet utramque sibi conservandi, donec sibi constet de legitima interrogatione.

Diximus 2. *etiam revelando socios sui criminis*, nempe si bonum commune revelationem expostulat; quia bonum commune semper est præferendum bono privato. Item est de bono gravi alicujus innocentis; quia in pari causa ejus conditio melior est. Si vero neque bonum commune, neque bonum grave innocentis id postulet, tunc si socii sunt omnino occulti, ita ut nullis nec iudiciis nec testimoniis cognosci et convinci possint, reus non tenetur eos revelare; quia in hoc casu adhuc ipsi retinent jus ad propriam famam.

548. *An (quæres) reus, qui vere deliquit, possit a carcere fugere?*

R. Si carcer reo jam est per sententiam adsignatus ad pœnam, nefas videtur fugam arripere, quia in executione sententiæ reus tenetur obedire, cum sit legitimum superioris præceptum. Quidam excipiunt, si ipse in carcere privetur necessariis ad sustentationem; vel si carcer sit nimis tristis et durus, ut si damnatio sit ad triremes; vel carcer sit salutis corporis nimis noxius, aut animæ periculosus; quia tunc videtur supra vires aliquem obligari ad se minime liberandum, cum id possit sine vi. — Si vero carcer non sit reo per sententiam adsignatus tanquam pœna; sed ibi tantum detineatur, ad custodiam, ut pœnam suo tempore subeat, tunc ipse poterit fugam arripere, modo id fiat sine corruptione ministrorum, sine damno alicujus, uno verbo sine mediis per se malis; ratio est, quia eo in casu non facit contra iudicis sententiam, ut communiter docent cum D. Thoma¹ (HH).

¹ 2, q. 69, a. 4. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 280. Quomodo au-

549. Q. 3. *Quid requiritur in Iudice, ut recte munere suo fungatur?*

R. Iudex est persona publica legitima auctoritate constituta, ut secundum leges justitiam administret, atque in delinquentes pœnas decernat. Sic dicitur vel quia jus dicit, vel quia partium jura disceptat juxta legum præscripta. In eo requiritur :

1. *Scientia sufficiens* earum rerum, quæ ad proprium officium pertinent, et sine quarum cognitione munus suum exercere recte non valet, uti est notitia juris communis et patrii, ac consuetudinem locorum : *Erudimini*, inquit R. Psaltes¹, *qui judicatis terram*. Ignarus iudex non potest absolvi nisi illico discat, aut officium paratus sit dimittere. Imo si magna imperitia aut dolo aut negligentia in causa discutienda injustam tulit sententiam, tenetur de damnis, utpote reus violatæ justitiæ non tantum legalis, sed etiam commutativæ, ex quasi-tractu cum privatis tacite inito ratione sui officii.

2. *Animi fortitudo*, ita ut nec odio nec amori nec promissionibus nec precibus nec minis cedat, sed solum conscientiæ suæ dictamen sequatur, clamante Ecclesiastico : *Noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in æquitate tua*². Ad quod quidem periculum avertendum omni jure prohibetur iudex munera accipere³ : sed excipiunt levia munuscula, maxime accedente consuetudine; cum enim ea ex sola urbanitate offerantur, quasi inurbane refutarentur, quod non videtur reprobare a jure canonico. Attamen pro praxi semper consultius erit, ut iudex nihil accipiat; tum quia partes non omnino sponte tribuunt, tum quia *dona excæcant oculos iudicum; et qui odit munera vivet*, dicente Scriptura.

3. *Prudentia sagax* in rebus difficillimis ac dubiis rite resolvendis, neque enim pro omnibus controversiis una regula sufficit : ita v. g. si omnibus perpensis, æqualis appa-

tem dirigendus reus a confessario, vide *De Pœnitentia* in adnotationibus.

¹ Ps. II. — ² Eccl. VII.

³ In Sexto, § *Insuper*.

reat probabilitas tam pro una, quam pro contraria parte, non eodem modo iudex jus dicere debet; sed si causa est criminalis, debet semper judicare pro reo juxta regulam : *Nemo præsumitur malus, nisi probetur; in dubio semper reo favendum est*. Si vero causa est civilis, tunc si una pars bona fide jam possideat rem controversam, huic favendum est, quia *in dubio melior est conditio possidentis*; si neutra pars rem possidet, res erit ex æquo dividenda, præcluso omni iudicis arbitrio; quia ipse non est rerum dominus, sed solum distributor juxta partium jura : quæ quidem æqualia sunt ex hypothesi.

4. *Vigilans sollicitudo* in causis expediendis : hoc enim et æquitati convenit et rigori¹. Quare peccat mortaliter sententiam differendo sine justa causa per multum temporis spatium; et tenetur compensare damna, quorum per injustam illam dilationem est auctor. Item si iudex aliquid accipiat pro expedienda causa unius præ causa alterius, verius tenetur ad restitutionem, cum hoc non sit pretio æstimabile; etenim ex justitia, id est vi officii sui tenetur æqualiter causas expedire. Excipe extraordinarium laborem præstitum, ad quem nempe nullimode ex munere suo teneretur.

5. *Sententiæ prolatio*, et quidem juxta legis præscripta; iudex enim non est dominus, sed executor legis, qui tenetur jus dicere ad normam ipsius juris. Quod etiam habetur in Codice civili et pœnali².

Omnes iudicis obligationes sequens exhibet versus :

Jura sciens, fortis, prudens, vigil, efferat æquum.

550. *An (quæres) sententia iudicis injusta obliget?* — Sententia injusta ex natura rei aut ex omissione ordinis juris necessarii, sive feratur per falsa allegata et probata, sive ex iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ manetque parti læsæ (tametsi non appellet) jus suum, licetque si absque scandalo possit, recuperare bona. Ratio quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet

¹ Can. II, *De Sent. et Re jud.*

² *Cod. civ.*, art. 14, C. A. 6, C. S. 5, C. G. 4, C. M. 8. — *Cod. pœn.*, art. 4, C. S. 4.

rationem iudicii, hoc est ut est determinatio juris et definitio iusti.

Diximus *in foro conscientiae*; quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio iudicialis spectatur, sententia prolata servanda est ad evitanda scandala et incommoda. Neque elapso termino intra quem appellare licebat, actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in poenam pigritiae, tum ob bonum publicum ut nempe litium sit finis. Ita communitur¹.

551. An (inquires) *Judex possit condemnare reum quem privata scientia scit talem revera esse, sed iudicialiter probatur innocens?*

R. Non potest *Judex* eum damnare, qui iudicialiter probatur innocens, etsi privata scientia eum reum esse cognoverit; quia *Judex* personam publicam agit, et ideo sequi debet scientiam publicam et procedere juxta publice allegata et probata, praesertim in favorabilibus. Ita S. Thomas cum communi Doctorum².

Quid (dices) si *Judex* privata scientia certo sciat, reum esse innocentem, qui tamen iudicialiter probatur nocens? — Si agitur de causa criminali et poena corporali, res non est ita certa. Alii dicunt cum D. Thoma, Alasia, Cajetano, Paludano, Sanchez, Soto et aliis, posse, imo debere a *Judice* reum illum condemnari, casu quo nulla supersit via eum liberandi, v. g., impediendo accusationem, suspendendo iudicium, remittendo causam ad superiorem, etc. Nam iudicii norma non pendet a privata *Judicis* scientia. Sed alii valde probabiliter id negant cum D. Bonaventura, Lessio, Navarro, Pontas, Stuardi, et fuse probat Holzman; ratio quia directe occidere innocentem est per se et intrinsece malum: unde contendunt eo in casu saltem esse desistendum a iudicio.

Si vero agatur de causa civili et poena pecuniaria, tunc *Judex* procul dubio iudicare debet secundum allegata et probata, postquam alias vias tentaverit ad innocentiam detegendam. Ratio discriminis est, quod *Respublica* non habet dominium directum vitae et corporis subditorum, ideoque non potest directe occidere innocentem; habet tamen supremum dominium honorum, ideoque potest subditos suos iisdem privare, quando bonum publicum id requirat ad pacem et tranquillitatem regni, et ne forma publicorum iudiciorum cum scandalo subvertatur (II).

talem regni, et ne forma publicorum iudiciorum cum scandalo subvertatur (II).

552. An *juratus* (le juré) dare possit votum contra accusatum, iudicialiter quidem de crimine convictum, sed cujus innocentiam privata scientia certo cognoscit? — Negat *Gury*: quia hoc videtur contra mentem legis; jurati enim pronuntiare debent tantum circa factum, ac juxta intimam convictionem, quam de ejus existentia habent: nec tenentur legalem reddere sententiae rationem; ergo votum dare debent juxta quod in conscientia habent, non aliud inquirentes¹.

553. Q. 4. Quid de Testibus dicendum occurrit²?

R. Testes in genere sunt personae idoneae, quae ad fidem alicujus rei adstruendam adhibentur: praecipui alii sunt *testamentarii* qui in testamento, alii *instrumentarii* qui in instrumento, alii *iudiciales* qui in iudicio adhibentur. Necessario juramentum praerequiritur in depositione testium, adeo ut, in tertii praedictum, nulla fides adhibeatur testi, qui non sit iuramentum religionis coarctatus. — Testes dicuntur *concordantes*, si concorditer deponant super eodem facto; dicuntur autem *singulares*, si ipsi in testimonio non concordent.

Ad testandum neque omnes, neque in omnibus rebus, neque eodem semper numero ordinarie assumuntur homines. *Non omnes*: sic excluduntur ex Codice poenali infames: et qui in materia civili falsum iuramentum deposuerunt. *Non in omnibus rebus*: sic v. g. regulariter in civilibus non admittuntur testes circa conventionem de re excedente libellarum 300 valorem³. *Non eodem semper numero*; nam aliquando unus testis sufficit, uti si agatur vel de impediendo matrimonio illegitimo⁴; vel de levioribus infligendis poenis, uti cum mulctatur fur sylvarum; vel de perito in sua arte: id enim expedit bono publico. Aliquando autem plures testes requiruntur, ut contingit in testamentis. Verum ordinarie duo testes sufficiunt in omni causa; nam ex Angelico ad humanas

¹ Jurati sunt (vel esse debent) probi viri qui ex quocumque coetu assumuntur ad pronuntiaandum, num in tali scripto, imagine, vel incisione aliquid contineatur contra mores, vel personas; juramentum emittunt de voto dando conscientiose.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, nn. 255 et seq.

³ *Cod. civ. Albert.*, art. 1454. — C. S. 1295. — C. G. 1541.

⁴ C. *Præterea* 2 de spons.

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 215. — Ferraris, *Biblioth.*, v^{is} *Judex*, *Judicium*, *Sententia*.

² 2, 2, q. 67, a. 2. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XIII, nn. 67 et seqq.

actiones probandas sufficit certitudo moralis. Hinc illud: *Duorum hominum testimonium verum est*¹.

554. Tenetur quilibet testari: — 1. ex charitate, cum nempe id necessarium est ad avertendum grave vel proximi vel Reipublicæ damnum; — 2. ex præcepto, cum iudex legitime et juridice interrogat; præceptum enim justum obligat in conscientia. Porro iudex censetur legitime interrogare, si de ea re interroget quæ esse possit materia ejus iudicii. Unde ex hoc capite non teneris respondere, si te interroget de auditis in Confessione: aut si deberes testificari in tui vel tuorum damnum; nam præceptum humanum regulariter non obligat cum tanto incommodo. Censetur interrogare *juridice*, cum adest semiplena probatio, v. g. vel unus adest testis de visu aut de auditu proprio, vel adest notorietas aut infamia criminis aut manifestum indicium, vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testimoniis probandum².

555. Quæres: *An etiam Ecclesiasticus possit citari ut testis coram Judice laico?* — Habita licentia a proprio superiore (ut salventur, si qui vigent Canonēs³) utique Clericus potest citari ut testis coram iudice laico; ne scilicet in defectu peccet iustitia. Hinc testimonium ferre munus publicum habetur. Juramentum autem de veritate dicenda emittit Ecclesiasticus non tactis Scripturis more laicorum, sed tacto sibi pectore more Sacerdotali. Si tamen Clericus citetur uti testis in causa criminali (ad vitandum irregularitatis periculum) præmittat protestationem præscriptam a Bonifacio VIII, se nempe id non agere ad vindictam nec ad pœnam sanguinis;

¹ Joann. viii. — Canonico jure, tit. XX, lib. II. Decret. plures excluduntur a testimonio ferendo, ut furiosi, impuberes, cæci, pecunia corrupti, infames, criminosi, perjuri, excommunicati, viles, parentes, conjuges in invicem, famuli, fœmina, socius criminis, etc., quæ tamen omnia habent suam exceptionem. Quoad jus civile *vid.* exclusiones in Codice proceduræ tum civilis tum criminalis. — V. Bouix, *De Judiciis*.

² Hæc omnia æquivalent semiplenæ probationi, qua interveniente, delictum non amplius dicitur secretum; ac proinde Iudex habet jus, ut testis veritatem candide aperiat ad bonum publicum. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 265.

³ Ex cap. *Nullus* xxii, can. xxi, q. 44. — V. Ferraris, v° *Testis*, art. 1, et v° *Juramentum*, art. 2, n. 44.

sed vel ad defensionem sui aut suorum, vel ad veritatis manifestationem ac justitiæ publicæ utilitatem.

556. Q. 5. *Quibus in casibus testis peccat in iudicio?*

R. Peccat in iudicio testis: 1. si affirmet quod ignorat; nam esset mendacium perniciosum: vel si veritatem aperiat quam celare deberet; hæc enim imprudentia vergit in damnum alterius; 2. si pretium pro dicenda veritate acceptet; cum eam gratis dicere omni jure teneatur. Quod si testis cum damno alterius falsum deposuit, si id fecit ex ignorantia invincibili, ex inadvertentia, aut ex oblivione inculpabili tenetur quod dixit retractare, ac damnum eo quo potest modo impedire, non vero illatum reparare, nec grave detrimentum subire ad tollendam causam inculpabiliter positam; cum nulla ratione peccaverit, neque aliquid sit consecutus. Si vero id fecit scienter, tenetur testis non solum reparare omnia damna, quæ jam evenerunt; sed etiam damnosum testimonium ex justitia revocare cum pari suo damno: ergo etiam cum periculo vitæ, si accusatus vi testimonii falsi ad mortem fuerit condemnatus. Ratio, quia in pari causa melior est conditio innocentis¹.

557. Q. 6. *An teneatur ad restitutionem testis, qui Judici legitime interroganti veritatem celavit dicens, se nihil scire?*

R. Affirmant Salmanticenses, Sanchez, Sotus, aliique teneri ad restituendum cui venit damnum, testem qui in iudicio veritatem celavit; quia ex justitia ob bonum publicum tenebatur veritatem fateri. Sed Lugo, Molina, Raynaudus cum aliis id negant, quod merito Lessius putat probabile; quia revera testis non tenetur veritatem deponere, nisi *vel* ex præcepto iudicis, *vel* vi præstiti juramenti. Tacendo itaque veritatem non peccavit contra justitiam²; sed tantummodo contra

¹ Non semper tamen, finito iudicio et causa, creditur testi se retractanti; ideo excutiendus casus, ne inutiliter cogatur ad revocationem testimonii; semper tamen de damnis tenetur.

² Intellige commutativam; utique enim peccaret contra legalem; quia quilibet civis utpote pars societatis tenetur quantum in se est publico bono prospicere: facit autem ad publicum bonum, ut impii puniantur. Imo vel contra ipsam commutativam justitiam peccaret, qui veritatem non deponeret, casu quo fuerit vocatus ad testificandum de contractu cujus fuit

obedientiam, vel etiam contra religionem. Quod valere dicunt probabilius, etsi testis juraverit se dicturum veritatem; nam jurando non intendit se ligare, nisi religionis vinculo⁴. Imo hoc idem verius, ac communissime adhuc obtinere aiunt de eo, qui sine causa se occultat ante citationem. Imo communius et probabilius etiam post citationem; nam *ante* sola charitas, *post* etiam obedientia, in neutro tamen casu obligat commutativa justitia.

558. *Quid (dices) de illo, qui scripturam, chirographum aut epocham supponit vel adulterat ad supplendos actus perditos, vel ad jus suum certum prosequendum?* — R. 1. Nullatenus iste peccat contra justitiam commutativam, et proinde ad nullam restitutionem tenetur; cum ejus jus sit certum; 2. peccat saltem venialiter in omni casu, ratione mendacii: quia utcumque res se habeat, chirographum quod exhibetur, diversum ab illo est, quod in judicio fidem facere debet; 3. potest aliquando peccare graviter contra charitatem erga se ipsum, se exponendo proximo periculo gravissimarum pœnarum, si falsitas detegatur, quod facile evenire potest. Et multo magis peccaret, si ad hoc suum jus probandum falsos testes induceret, vel testes de visu cum sint tantum de auditu; esto quod non lædatur justitia strictè sumpta cum jus certum sit; læditur tamen ordo judiciorum, læditur veritas ac religio, et cooperaret ad juratam aliorum falsam depositionem, et ideo non tantum testes sic jurantes, sed ipse quoque incideret in reservationem, utpote *inductor falsi testis jurati in judicium* (ex casu XI Synod. Novariensis).

§ II. — De Advocatis, Procuratoribus, Referentibus, Secretariis et Notariis.

559. Q. 1. *Quænam sunt Advocati obligationes?*

R. Advocatus vel causidicus ille est, qui suum litigantibus

testis: tunc ipse assumendo testis officium, sese implicite obligavit ad testificandum, quando ipsius testificatione contrahentes indigerent.

⁴ Dispar est conditio judicis a teste; judex enim ex quasi-contractu cum Republica debet ratione officii sui et ex justitia justam sententiam ferre, et ideo si negligat, tenetur ad restitutionem. Testis vero non ex justitia commutativa, sed tantum ex obedientia et Religione tenetur ad illud officium, vel ex justitia legali. Neque suo mendacio aliquod positivum impedimentum posuit, sed simpliciter impedimentum non removet: unde damni non est positiva causa, sed negativa tantum.

præbet auxilium vel consilio, vel voce, vel scripto. Advocatus oportet ut:

Sit sapiens, justus, vigilans, pretio moderatus.

Id est in advocatis, ex justitia tum legali erga societatem, tum commutativa erga litigantes, requiritur:

1. *Scientia sufficiens*, ne se periculo exponant graviter nocendi; ideo advocatus antequam patrocinium suscipiat, tenetur accurate perpendere causæ æquitatem, et probabilitatem. *Æquitatem*; iniquum enim esset tueri injustitiam: *probabilitatem*, ne temere clientem ignarum periculo litis amittendæ exponat; et teneretur ad restitutionem, si cum falsa promissione vel inani victoriæ spe sumptibus clientem involvit. Quod etiam dicendum, si litis amittendæ periculum ei indicare neglexerit, quo cognito, cliens non litigaret; deficeret enim in eo, ob quod stipendium accipit.

2. *Justitia causæ*, nam iniquum est injustitiam tueri; ideo statim ac advocatus cognoscit injustitiam suæ causæ, debet clientem admonere et eum deserere, ne illius injustitiæ cooperetur: quo in casu neque potest compositionem suadere; cum ea non habeat locum, nisi in re dubia⁴. At si nihilominus causam injustam egerit, tenetur compensare damna omnia, quæ inde utrique parti obveniunt: parti quidem contrariæ restituere tenetur ex peccato commissionis; quia illi fuit causa positiva damni: suo autem clienti, si erat in bona fide, ex peccato omissionis; quia ex officio eum monere tenebatur de causæ injustitia. Si tamen cliens sit in mala fide, tunc hic tenetur primum restituere uti mandans; et si non resituat, tenebitur advocatus secundo loco, uti executor. — Item debet veritatem in omnibus sequi; nam mendacium semper peccatum est. Quare peccat si producat scripturas falsas, vel testes corruptos: item si falsas proferat leges, vel usu jam

⁴ Posset tamen compositionem suadere adversario, si Advocatus prævideat quod suus cliens ipsum erit vexaturus; esset enim ei suadere redemptionem ab injusta vexatione. Non tamen posset adversario injustitiam causæ sui clientis aperire, ut docet Angelicus 2, 2, q. 71, a. 2, nisi forte adversarius capite plectendus esset, et cliens contra ipsum injuste procederet.